

MLADI I SUVREMENA LITURGIJSKA OBNOVA

Vladimir ZAGORAC

UVOD

Najava, priprava i tok II. vatikanskog sabora pobudili su pažnju i velike nade mladih vjernika širom svijeta. Pedesete i šezdesete godine našega stoljeća obilježene su zato snažnim vjerskim pokretom mladih: molitvenim, liturgijskim, ekumeniskim, jednom riječju eklezijalnim. Mladi su u svojoj neposrednosti ne samo radošno primili ideje Sabora nego su ih na svoj način odmah i ostvarivali, pretvarali u životnu stvarnost. Oni su ne samo spoznali nego i izražavali „novo lice Crkve”. U taj pokret mladih uključile su se razne već postojeće grupe koje su znale tu i tamo ideologizirati ili politizirati cijeli pokret. Iz toga su nastali mnogi problemi, pojačani postojećom napetošću između progresivnog i konzervativnog elementa u Crkvi, što je na mnogim stranama tražilo intervenciju hijerarhije: razjašnjenja, pouke i usmjerenja.

Te intervencije pojedinih biskupa i biskupskih konferencija pokazuju nam danas pozitivne oznake i opasnosti što su ih ti skupovi mladih donosili.

KONKRETNE POJAVE

Nitko nije imao nikakvih primjedaba dok su mladi ostali na zajedničkom slavlju riječi Božje i molitve. To nesakramentalno slavlje dopušta naime mnogo slobode u izboru tekstova čitanja, molitava, molbenica i pjesama, a upravo je takvo stvaralaštvo pogodovalo mladima. Takve skupove svi biskupi hvale kao vrlo korisne.

Problemi su nastali kad su mladi na taj isti, slobodniji i kreativniji način počeli slaviti sakramente. Tada su naime više ili manje dolazili u sukob s postojećom crkvenom disciplinom. Osobito se to odnosi na pokoru i euharistiju.

Mladi su prvi osjetili manjak komunitarnosti i eklezijalnosti postojeće pokore i, ohrabreni saborskim smjernicama,¹ počeli je slaviti na nov način: uz naviještanje i razmišljanje Božje riječi, od koje dolazi inicijativa pokore, te zajedničkom moli-

1 Drugi vatikanski sabor, Konstitucija o svetoj liturgiji „Sacrosanctum Concilium”, 72; 109–110.

tvom za oprostjenje kao i vanjskim izražajem međusobnog bratskog praštanja. Te pozitivne doprinose svi su ocijenili kao vrlo dobre.² No, s tim su bile povezane i opasnosti nekih manjkavosti, koje možemo svesti na slijedeće.

– uvjerenje da je takvim zajedničkim slavljenjem učinjeno sve što je potrebno te da intervencija služnog svećeništva, tj. svećeničko odrješenje, nije ni potrebno;

– ili da se u ta slavlja, bez pojedinačne ispovijedi, može uvrstiti zajedničko svećeničko odrješenje i time slavlje postaje sakramentalno u strogom smislu.

To je predmet biskupskih pouka širom svijeta: s jedne strane pohvala zbog ponovnog otkrivanja komunitarnih i eklezijalnih elemenata pokore, a s druge strane upozorenje na manjkavosti koje vode na stranputicu.

Drugi fenomen koji je u to vrijeme pobudio mnogo pažnje jesu tzv. mise mladih. To su euharistijska slavlja koja su ili isključivo slavile grupe mladih ili ih je slavila šira zajednica, a mladi su ih animirali. Izvana, najzapaženiji element tih slavlja bila je nova glazba što su je mladi u njih unijeli. Nestručnjaci su u toj glazbi vidjeli prodor zabavne glazbe – beat, glazba s radija i televizije – u liturgiju i bili su prema njoj veoma sumnjičavi. Stručnjaci su pak nakon analize zaključili da se ona ne može poistovjetiti ni s beat glazbom ni općenito s glazbom s radija i televizije, nego je sui generis: to je glazba naglašenog ritma, vlastita tadašnjim grupama mladih ili „način sviranja i pjevanja koji je ovog časa u uporabi u onim zajednicama što ih animiraju mladi”.³ Mladi nisu te glazbe vrednovali u sebi, kako to normalno rade stariji koji traže njezinu umjetničku vrijednost, nego su svu njezinu vrijednost vidjeli u prikladnosti da njome aktivno sudjeluju u slavljenju otajstva. Konkretno su na njihovu repertoaru bile: američke negro-spirituals, „duhovne” i „angažirane” šansone, tradicionalne liturgijske pjesme reinterpretirane u novim formama te posve nove pjesme stvorene za liturgijsku uporabu.⁴ Tekstovi i njihova tematika bili su dosta daleko od Biblije i često neprilagođeni liturgiji. Više je u njima bilo „humanog” nego religioznog. Pjevanje je zauzimalo 50 % vremena slavljenja i time stvaralo opasnost da opet dođe do obnove „misa-koncerata”, samo sada ne više s klasičnim, nego s novim repertoarom.⁵

Ipak bi griješio svaki koji bi bit liturgijskog okupljanja mladih toga vremena gledao u toj novoj glazbi, kako god ona bila mladima bliza i draga. A pogotovu je mladima bilo neprihvatljivo da ta glazba bude za njih mamac na liturgijska slavlja. I svećenici koji su mislili da je mladima dosta dati gitare i da je time sve riješeno, gorko su se razočarali. Oni su tražili mnogo više. Oni su tražili autentično i prosvjetljeno sudjelovanje u euharistiji, za što je bila potrebna biblijska i liturgijska ka-

2 Usp. Documenti episcopali, u: L. Ligier i dr. La penitenza, dottrina, storia, catechesi e pastorale (=Quaderni di Rivista liturgica, n. 9), Torino-Leumann, 1967, 319–333. Doneseni su dokumenti holandskog, francuskog, kanadskog episkopata kao i dva dokumenta talijanskih crkvenih pokrajina, Lombardije i nadbiskupije Trento.

3 Eugenio Costa, A propos de la musique des jeunes dans la liturgie, u: *La Maison-Dieu* 100 (1969), 179–186.

4 Ibid. 181.

5 Fabien Deleclos, Le „Messe dei giovani”. Una realta che domanda riflessione, u: *Rivista liturgica* LVI (1969), 293–301; Domenico Sartore, Liturgia di una nuova generazione. Orientamenti ed esperienze in Germania, ibid. 402–410.

teheza. Glazba je bila samo jedno od sredstava toga i takvog sudjelovanja. Oni su tražili liturgiju koja će biti povezana sa životom, koja će biti vrhunac konkretnog života, koja će davati rješenja što ih konkretnim problemima života njihova vremena nudi Krist, Evanđelje, Crkva. Zato su često unosili u liturgiju tadašnje probleme: rat u Vijetnamu, Kennedyja, Kinu, nezaposlenost, studentske kontestacije, rasne probleme, Čehoslovačku, Bijafuru, glad u svijetu.⁶ To će također sa svoje strane stvoriti probleme.

Kako u glazbi tako su mladi tražili i pojednostavljenja u simbolima i obredima. Da to bude njima bliže, životno.

Konkretno su grupe mladih, kao i ostale posebne grupe, željele u misi slijedeća prilagođenja:

– U v o d n i o b r e d i. Budući da je prije mise bio obično dulji sastanak grupe, oni ciljevi pripreve za slavljenje, što se postižu uvodnim obredima, bili su već ostvareni. Zato su uvodni obredi bili nepotrebni.

– S l u ž b a r i j e č i. Isto tako nakon šireg čitanja i razmišljanja riječi Božje prije mise, mogla je služba riječi u misi biti pojednostavljena.

– R a z m j e š t a j u p r o s t o r u. Mladi su voljeli da se cijela grupa okupi oko oltara, odnosno izvan crkve oko stola.

– L i t u r g i j s k o r u h o. Mladi nisu rado gledali uporabu uobičajenog i propisanog liturgijskog ruha, jer su u tome vidjeli kidanje veze liturgije i života.

– O b r e d i. Obrede su pojednostavljivali i svodili na bitno.

– L i t u r g i j s k i o b r a s c i. Težili su većoj slobodi u izboru liturgijskih obrazaca: čitanja, predslavlja itd.⁷

Mladi, kao što smo već rekli, nisu ostali na teoretskim zahtjevima, nego su na taj način konkretno slavili liturgiju. To je također tražilo intervenciju hijerarhije, koja će širom svijeta izdavati svoje upute za tu praksu.⁸

TEOLOŠKO–PASTORALNA PROBLEMATIKA

Težnje i praksa mladih postavile su vrlo oštro nekoliko teološko-liturgijskih pitanja.

1) Naglašavanje funkcionalnog vida euharistije, njezino sve veće približavanje svagdanjem životu dovodi u opasnost nedostatnog shvaćanja euharistije. Raspored oko stola kao na gozbi, građansko odijelo svih (i svećenik bez liturgijskog ruha), istinitiji izgled euharistijskog kruha doista pridonose da se u euharistiji prepozna prava gozba, ali od toga je psihološki samo mali korak do toga da se ona shvati samo kao ljudska gozba, samo kao slavljenje ljudskog bratstva. Po čemu će onda euharistija biti Gospodnja večera? Liturgija naime u biti slijedi logiku ili paradoks

6 Fabien Delectos, n. čl. 295.

7 Bernard-Dominique, Marliangeas, Reflexions sur les messes de petits groupes, u: *La Maison - Dieu* 100 (1969), 132–133.

8 Vidi npr. Indicazioni e norme per le „Messe dei giovani“ in atto nelle varie diocesi d'Italia, u: *Rivista liturgica* LV1 (1969), 442–458.

utjelovljenja, što je kršćanstvu bitno. To je logika Božjeg prodora u povijest: događaji povijesti (i hebrejski i kršćanski) zadržavaju svoju povijesnu vrijednost, vlastitu i autonomnu, ali ne prestaju zato uvijek biti „čudesna djela Božja”. Osobe, riječi i događaji povijesti spasenja pripadaju potpuno ovom svijetu, ali su unatoč tome isto tako i objava Boga. Tako i euharistija, naime njezin ljudski vid, ima i mora imati uvijek simboličku funkciju. A ako se euharistijska gozba organizira u potpunosti kao prava ljudska gozba, pa se na njoj čak i jede do sita, kako će se ona shvatiti kao duhovna hrana koja se blaguje ali uvijek sve više pobuđuje duhovnu glad? Istina, onu unutarnju napetost, diskontinuitet između ljudskog i božanskog u euharistiji daje riječ Božja, ali joj i obred sa svoje strane mora pridonositi. On zato ne može biti izjednačen svagdanjem ljudskom obroku, jer bi izgubio potpuno svoju simboličku funkciju.⁹ On mora u svim prilikama, pa i kod mladih, uza svu ljudsku toplinu i privlačnost, ostati otvoren za svoju božansku dimenziju, da bude Večera Gospodnja. Inače je u opasnosti da slavi samo jednu međuljudsku solidarnost, a to je onda u najboljem slučaju religiozna gozba, ali ne euharistija.¹⁰

Isto se tako kao jedino mjerilo vrijednosti euharistije, pa ni kod mladih, ne može uzeti to koliko su je sudionici „doživjeli”, tj. koliki je psihološki utisak na njih izvršila. Liturgija i te kako računa na čovjekov osjećaj, na njegovo srce i maštu. Struktura liturgije je takva da je jednim svojim dijelom upućena tim čovjekovim moćima. Ipak ne smije sva pažnja biti posvećena tim elementima: glazbi, koreografiji, načinu govora, tekstovima, homiliji o aktualnim problemima itd. Inače postoji opasnost da se odnos prema Kristu potpuno zasjeni.¹¹

Ni neki zahtjevi da liturgijsko slavlje mora odražavati stupanj vjere okupljene zajednice sa svim njezinim poteškoćama i sumnjama, ne mogu se prihvatiti. Euharistija nije ispovijest vjere samo ovog pojedinca ili ove grupe, nego ispovijest vjere Crkve kao takve. Ona je najsvečaniji navještaj cjelovite vjere Crkve, kojoj se svi sudionici pridružuju, pa makar imali i osobnih poteškoća.¹²

Sociološki zakoni koji ravnaaju stvaranjem pojedinih ljudskih grupa i odnosima u njima ne mogu postati jedino mjerodavni u stvaranju i usmjerenju euharistijske ili općenito liturgijske zajednice. Ljubav učenika Kristovih ne može se izjednačiti nijednoj naravnoj povezanosti: prijateljstvu, geografskoj blizini, zajedničkom jeziku, rasnoj ili obiteljskoj pripadnosti. Ona ih sve nadilazi. Kako god je nužno voditi računa o sociološkim i psihološkim zakonima grupe, ipak ih ne valja nikada pretvoriti u jedinu teologiju liturgijske zajednice. Liturgijska je zajednica naime uvijek nužno otvorena svima. Zato ona nužno relativizira svaki oblik ljudskog okupljanja, kako god on bio jak i temeljan. Kršćanska liturgijska zajednica anticipira simbolički eshatološku zajednicu, prema kojoj ide cijelo čovječanstvo. Zato liturgija svake grupe, pa i grupa mladih, premda je sada u ovom vremenu stvarno okupljena na ljudskom temelju, nadilazi taj temelj okupljanja i ne može se s njim poistovjetiti.¹³

9 Godfried Danneels, La problematica posta dalle „Messe dei giovani”, u: *Rivista liturgica* LVI (1969), 307–308.

10 Ibid. 309; Bernard-Dominique, Marliangeas, n. čl., 133–134.

11 Godfried Danneels, n. čl., 309–310.

12 Ibid. 310–311.

13 Ibid. 311–312.

2) Unutar liturgijskog slavlja male grupe, pa i grupe mladih, svećenik nije više odijeljen od ostalih vjernika posebnim, njemu rezerviranim mjestom. Ni u službi riječi nema posebnog značenja, nego sudjeluje često samo kao jedan iz grupe. U euharistijskoj službi stoji sa svima oko stola, a znalo se praktimirati i zajedničko moljenje euharistijske molitve. To dovodi u pitanje mjesto služnog svećenstva u liturgiji. Krivo shvaćanje općeg svećeništva naroda Božjega u odnosu na služno svećeništvo niveliralo je ta dva svećeništva i proglasilo sve svećenicima u istom smislu. To je nerazumijevanje uloge što je služno svećenstvo ima u liturgiji, ukoliko svojom službom uprisutnjuje samoga Krista Gospodina. Zato svećenik u liturgiji mora od početka do kraja jasno očitovati taj karakter svoje službe: da bude onaj što okuplja zajednicu i svojom je službom čini zajednicom naroda Božjega kojoj je na čelu Isus Krist; da dade autentičnost Božjoj riječi; da skupi u euharistijskoj molitvi hvalu sviju u jednu hvalu Kristovu.¹⁴

3) Još jedan problem postavljaju grupe u Crkvi, pa tako i grupe mladih: problem odnosa prema župskoj zajednici. Bitna je oznaka svake kršćanske liturgijske zajednice da je otvorena svim vjernicima bez nacionalne, rasne ili društvene razlike. Samo tako ona može biti znak okupljanja svih ljudi u jedinstvo Tijela Kristova. To traži da svaka grupa bude čvrsto ucijepljena u veću zajednicu i k njoj upravljena. Da liturgija grupe pomaže svojim članovima da upoznaju vrijednost nedjeljnog okupljanja šire zajednice, gdje se sastaju vjernici različitog podrijetla i svjedoče upravo tom svojom različitošću jedinstvo i katolicitet Crkve.

Pod tim uvjetima može svaka grupa odigrati dvostruku pozitivnu ulogu unutar veće zajednice, koja ne samo da neće škoditi njezinu jedinstvu nego će mu koristiti.

— Ulogu integriranja, tj. uključivanja pojedinaca u zajednicu što ga u našem vremenu bolje omogućuju male grupe nego velike zajednice. U malim je grupama naime, prema rezultatima psihosociologije, danas jedino moguće da pojedinac djelotvorno osjeti svoju pripadnost onoj zajednici u koju je njegova grupa uklopljena. U maloj je grupi jedino moguće razviti među članovima one međusobne odnose koji su često nedostatni ili uopće ne postoje u župskim i drugim širim zajednicama.¹⁵

— Ulogu liturgijskog stvaralaštva, koje je također redovito moguće u malim grupama, a nemoguće u velikim zajednicama. Dakako, tu uvijek ostaje problem uravnoteženosti između institucionalnog i spontanog u liturgiji. Grupe uvijek naginju sve većoj spontanosti. Isto tako ostaje problem, kako rezultate stvaralaštva što su nastali u grupama prenijeti na širu zajednicu. Ali ovdje nije mjesto da se to riješava.¹⁶

14 Bernard-Dominique Marliangeas, n. čl., 134–136.

15 Ibid. 136–137.

16 Ibid. 137–138.

Glede slavljenja pokore i uvjeta skupnog odrješenja bez pojedinačne ispovijedi odredbe donose „Normae pastorales circa absolutionem generali modo impartientiam” od 16. lipnja 1972.¹⁷ i svima su poznate. Zato ćemo se ovdje osvrnuti u prvom redu na odredbe koje reguliraju mise mladih, što spada u mise za posebne grupe.¹⁸

Rimski misal u svojoj Općoj uredbi izražava opću mogućnost da se oblici i elementi predloženi od Crkve tako odaberu i usmjere da odgovaraju okolnostima osoba i mjesta, da jače potiču djelatno i puno sudjelovanje te prikladnije odgovore duhovnim potrebama vjernika.¹⁹ Unutar tih mogućnosti javile su se konkretne potrebe i zahtjevi za takvim prilagođivanjem:

- male grupe kršćana, povezane zajedničkim idealima i pothvatima koje žele i liturgiju koja odgovara stupnju njihova međusobnog zajedništva;
- mladi koji žele tu istu blizinu i srdačnost malih grupa ali imaju i svoje posebne zahtjeve glede aktivnog sudjelovanja u jednom novom stilu;
- bolesnici koji traže popudbinu ili pričest;
- starci kojima je zbog slabosti preteško sudjelovati u nedjeljnoj župskoj misi;
- majke koje su zauzete kućnim poslovima i ne mogu nedjeljom na misu;
- djeca koja se uvode u misu.²⁰

Bolesnicima i starcima je bar dijelom udovoljeno mogućnošću mise u bolesničkoj sobi i skraćanjem euharistijskog posta. Djeci pak velikim prilagođenjem liturgije za njih, čak i posebnim euharistijskim molitvama.²¹

Mladi, premda imaju nekih posebnih zahtjeva, spadaju među posebne grupe i za njih vrijede načela instrukcije „Actio pastoralis”.

Instrukcija na početku naglašava važnost nedjeljnih župskih euharistijskih slavlja koja su znak i sredstvo jedinstva cijelog čovječanstva, osobito jedinstva Crkve s Kristom. Zatim ističe potrebu i korist euharistijskog slavlja s posebnim grupama, koje nije korisno samo toj grupi nego i župskoj zajednici, jer za nju odgaja i usavršuje pojedince.

Pošto je nabrojila razne skupine što se ubrajaju među posebne grupe, instrukcija govori o mjestu euharistijskog slavlja. To bi redovito trebao biti liturgijski prostor. Dozvolu za slavljenje izvan liturgijskog prostora daje mjesni ordinarij ili za svoje kuće redovnički ordinarij, no oni se u tome moraju držati određenih uvjeta. To se iz pastoralnih razloga ne može dopustiti nedjeljom ni zapovjednim blagdanom, osim u posebnim slučajevima.

17 V. *Notitiae* VIII (1972), 312–316.

18 Instrukcija „Actio pastoralis” od 15. svibnja 1969. u: *Notitiae* VI (1970), 50–55.

19 *MISSALE ROMANUM*, Libreria editrice Vaticana, ²1975, 28 (br. 5).

20 Bernard-Dominique Marliangeas, n. čl., 131–132; Godfried Danneels, n. čl., 302–303.

21 *Directorium de Missis cum pueris*, u: *Acta Apostolicae Sedis* 66 (1974), 30–46; hrvatski prijevod: Direktorij o misama s djecom, izd. „Glasa Koncila”, Zagreb; komentar: Vladimir Zagorac, Direktorij o misama s djecom, u: *Sluzba Bozja* XXV (1985), 120–127; *Preces eucharisticae pro missis cum pueris e reconciliatione*, u: *Notitiae* XI (1975), 4–12.

Pozivajući se na „Uputu o štovanju euharistijskog otajstva” instrukcija naglašava jedinstvo žrtve i gozbe u misi, potrebu da cijeloj misi predsjedava svećenik kao i pažnju da se presvetom sakramentu euharistije u svemu osigura cultus laetiae.

Da bi se euharistijsko slavlje lakše prilagodilo konkretnim okolnostima, instrukcija traži da se održavaju ova načela:

– Nek se što više gaji sudjelovanje vjernika, vodeći računa o posebnim prilikama u kojima se slavlje odvija i mogućnosti da se ono lakše postigne.

– Slavlju može prethoditi neko vrijeme razmišljanja Svetog pisma ili duhovne pouke, kako kojoj grupi odgovara.

– Svećenik može uz uvodni nagovor govoriti i prije čitanja u službi riječi i prije otpusta vjernika na kraju. Ne može nikakvim govorom prekidati euharistijsku molitvu.

– Osim onoga što čini komentator, čitač i pojedinci u molitvi vjernih, neka se vjernici uzdrže od svake druge takve intervencije u slavlju.

– U službi riječi mogu se prema prilikama izabrati prikladnija čitanja za pojedina slavlja, samo se moraju uzeti iz odobrenog lekcionara.

– Čitanja prije evanđelja može pročitati netko iz grupe, bilo od muških bilo od ženskih, a evanđelje uvijek svećenik ili đakon.

– U homiliji neka svećenik spomene posebnost ovoga slavlja te odnos grupe prema mjesnoj i sveopćoj Crkvi.

– Molitva vjernih može se prilagoditi posebnim prilikama, samo mora sačuvati svoj religiozni značaj i četiri temeljne prošnje: za Crkvu, za svijet, za braću u nevoljama i za okupljenu zajednicu. Nema zapreke da sudionici slavlja dodaju i posebne nakane, samo nek ih prije pomno pripreve.

Savršenije i potpunije sudjelovanje u euharistijskom slavlju dostiže se sakramentalnom pričešću. Način pričešćivanja mora biti onakav kakav je u pojedinoj biskupiji zakonito uvriježen.

Zabranjuje se pričest pod obje prilike, ako je misa u kući, izuzimajući samo slučaj popudbine.

Za gajenje sudjelovanja vjernika može biti veoma korisno liturgijsko pjevanje, jer izražava i uvećava jednodušnost. Glede toga vrijede opći propisi o pjevanju i glazbi u liturgijskim slavljinama, a svakako treba ukloniti sve što bi smetalo svetosti obreda i pobožnosti vjernika.

Treba održavati norme o euharistijskom postu. Zato nikada ne smije misi neposredno prethoditi večera ili neki obrok. Ako se to održava iza mise, nek se po mogućnosti ne upotrebljava isti stol na kojem se slavila euharistija.

Kruh za euharistiju mora biti beskvasan. Slavlje se ne smije održavati duboko u noć, a ako je misa za obiteljsku zajednicu, ne smije biti tako zatvorena da nitko drugi, ako bi želio, ne može u njoj sudjelovati.

Da bi se sigurnije dostigao učinak ovih slavlja i njihova duhovna djelotvornost, treba u pripravi i izboru pojedinih dijelova sačuvati svetost čitavog liturgijskog čina.

Zato se misni tekstovi mogu uzeti samo iz Misala, bez ikakvih samovoljnih izmjena.

Oprema oltara, liturgijsko posude i ruho moraju brojem, oblikom i kakvoćom odgovarati važećim propisima.

Geste celebranta i ceremonije kao i stavovi svih sudionika neka se također ravnaju prema propisima za euharistijska slavlja općenito.

Ako sada želimo sumirati odredbe instrukcije, jasno vidimo dva nastojanja. Prvo: sačuvati autentičnost euharistijskog slavlja, da ono bude čin Kristov i čin Crkve. Zato su stavljene ograde protiv svih onih opasnosti što smo ih vidjeli u tumačenju teološko-liturgijskih problema koje je pokrenula liturgija mladih i posebnih grupa uopće. Drugo: unaprijediti aktivno sudjelovanje, prilagođeno posebnim prilikama malih grupa i grupa mladih.

ZAKLJUČAK

Završio bih još jednom konstatacijom koja zapravo daje svu težinu ovom problemu liturgije mladih. Mladi su u društvu i u Crkvi dragocjeni pokazatelj stanja. To za nas znači: ako bi mladi, unatoč solidnoj vjerskoj pouci, bili potpuno nezadovoljni našom pokoncilskom liturgijom, morali bismo se ozbiljno pitati, da li smo u liturgijskoj reformi pošli pravim putem. Za sada mislimo da su oni svojim traženjima i postupcima reagirali na sporost provođenja koncilskih smjernica u liturgiji i da su gornjim dokumentima postigli ono najvažnije što su tražili.

SUMMARIUM

Auctor memorat eventus annorum quinquaginta et sexaginta nostri saeculi, praecipue vero sic dictas „Missas iuvenum” aliasque celebrationes quas iuvenes suo proprio modo celebrare coeperunt. Deinde disserit quaestiones theologico-liturgicas quas hae celebrationes excitaverunt. Postremo scribit de liturgia iuvenum, de eius nempe utilitate et possibilitatibus ad mentem Instructionis „Actio pastoralis”.